

MAJEROVÁ-CHARITONOVÁ, V. (Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha): *Family Income Situation of the Workers in Socialist Agriculture*. Sbor. ÚVTIZ - Sociol. Zeměd., 20, 1984 (2) : 117-125.

The most important source of monetary income of the workers in agriculture is the income from their main employment. Family income situation of the agricultural farmers is in no way significantly different from that of the other social groups; it corresponds to gradual nivelization between them as well as to a tendency of increasing per capita incomes as well as expenses during the recent years. The level of total financial income in families of agricultural workers is affected above all by family structure with a higher average number of the members of a household, higher number of supported children and higher number of retired persons living in the families. The most important aggregative indicator in income situation is a place in the life cycle, characterized by age, length of employment, family status, number of children, their age etc., which usually further characterizes the way and standard of life.

workers in socialist agriculture; living standard; income situation; family economy

Adresa autorky:

Ing. PhDr. Věra Majerová-Charitonová, CSc., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Dlážděná 6, 110 00 Praha 1

RECENZE

K HISTORII SOCIALISTICKÉ PŘESTAVBY ZEMĚDĚLSTVÍ BRNĚNSKÉHO KRAJE V LETECH 1949—1959

Slezák L.: Združstevněná vesnice. Brno, Blok 1981, 183 stran

Období socialistické přestavby vesnice, jehož počátek je datován vydáním Zákona o jednotných zemědělských družstvech z 23. února 1949, znamená složitý společenský proces, v němž došlo v krátkém časovém období k podstatnějším vý-
robním, ekonomickým a společenským změnám, než předtím za celá staletí.

V roce 1949 převládal ve struktuře zemědělských závodů vysoký podíl zemědělských závodů do 5 ha, převážně samozásobitelského charakteru (69,4 %). Tato struktura zemědělských závodů neskýtala záruku úspěšného rozvoje zemědělské ekonomiky. Byly omezeny možnosti rozvoje mechanizace, chemizace a racionalizace zemědělství vůbec a do jisté míry zásobovací možnosti trhu. Bylo zřejmé, že výstavba socialismu v Československu není možná bez zásadních změn v agrární struktuře. Socialistická přestavba československého zemědělství byla nutností politickou i ekonomickou. Hloubku a dosah této přestavby ilustruje základní údaj z roku 1959, kdy byla socializace zemědělství v podstatě ukončena: tehdy existovalo 12 560 JZD s průměrnou velikostí 381 ha z. p.

Při zpracovávání dějin zemědělství této etapy mají základní význam regionální analytické studie, které postihují historicky dané zvláštnosti průběhu kolektivizace jako důsledek nejrůznějších ekonomických, sociálních, kulturních a jiných podmínek regionu. Přitom je nutno vycházet z tehdejšího krajského zřízení, neboť krajské a okresní orgány byly důležitým činitelem při organizování socialistické přestavby zemědělství. Pro tyto kraje jsou též k dispozici archívní i statistické údaje.

Slezákova studie je první regionální monografií tohoto typu, která analyzuje v konkrétních podmínkách aplikaci Leninova družstevního plánu v československém zemědělství podle programu stanoveného IX. sjezdem KSČ v květnu 1949, a to komplexně pro celou etapu socialistické přestavby zemědělství.

Autor podal v úvodní části charakteristiku osídlení, přírodních a ekonomických podmínek Brněnského kraje a jeho 19 okresů. Zároveň zdůraznil rozdíly

v sociální struktuře zemědělských závodů pohraničních a vnitrozemských okresů, vzniklé po II. světové válce v důsledku uskutečnění všech tří etap pozemkové reformy.

V pohraničních okresech dominoval v sociální struktuře zemědělských závodů střední rolník nového typu (vysoké příděly půdního fondu při osídlování pohraničí). Sociální skupina středních rolníků v pohraničí byla politicky progresivní, nezatížená tradicemi soukromého hospodaření, představovala spolehlivějšího spojence dělnické třídy než střední rolníci ve vnitrozemí. Právě v pohraničních a ve vnitrozemských průmyslových okresech měla KSČ nejsilnější pozice. Ve struktuře zemědělských závodů převažovaly v krajském průměru zemědělské závody do 2 ha (61,3 % — celostátní průměr byl 48,3 %), největší podíl měly v průmyslových oblastech. Odlišný charakter vnitrozemských a pohraničních okresů ovlivňovaly i další faktory: rozdílná úloha dělníků a kovářů, nestejný podíl vnesené a získané půdy, většinový charakter prvních JZD v pohraničí a menšinový ve vnitrozemí, kulacká otázka ve vnitrozemí.

Nejvýznamnějším faktorem v procesu socializace zemědělství byla činnost stranických organizací na vesnici, neboť iniciátory založení JZD byli vesměs komunisté a ti také tvořili v počátečním období převažující část členské základny.

Autor provedl rozbor a zhodnocení činnosti krajských a okresních orgánů KSČ při realizaci zemědělské politiky KSČ. Zvláštní pozornost věnoval problematice zakládání JZD a struktuře jejich členské základny, tempu kolektivizace, vytváření materiálně technické základny JZD, hospodářským výsledkům JZD a cenovým relacím zemědělských výrobků. Současně provedl periodizaci sledované etapy. Desetileté období socialistické přestavby zemědělství rozdělil do čtyř vývojových etap:

I. 1949—1950 — první pokusy o realizaci závěrů IX. sjezdu KSČ. Vznik prvních menšinových JZD — nejprve JZD I. typu — výstavba drůbežár, výkrmen prasat, prádelen aj., první organizace společné práce formou sousedské výpomoci. V roce 1950 stanoveno společné obdělávání půdy jako hlavní úkol JZD — provádění HTÚP, přechod některých JZD k vyšším typům, nebo zakládání nových JZD vyšších typů.

II. 1951—1953 — období velkého rozmachu JZD, růst počtu JZD vyšších typů. V kraji převažovala menšinová JZD s členskou základnou složenou z drobných rolníků, kovářů a dělníků. Některé vážné nedostatky JZD: tempo mechanizace neodpovídalo potřebám JZD, neuspokojivé výrobní výsledky zejména v živočišné výrobě, ceny četných zemědělských výrobků nedosahovaly výrobních nákladů. V kraji klesl počet JZD nepatrně, nastal však výrazný pokles členské základny — vystupování členů.

III. 1954—1955 — dočasný pokles počtu JZD v kraji, ale zároveň analýza a náprava chyb. Vyhlášena priorita rostlinné výroby, zvyšována mechanizace a kvalifikace zemědělských pracovníků.

IV. 1956—1959 — období velkého přelomu a vítězství socialismu na vesnici. Růst počtu JZD, rozšiřování půdního fondu, vstupování středních rolníků do JZD ve velkém počtu i ve vnitrozemí. Dokončení socialistické přestavby zemědělství.

Analýza rozvoje JZD v první dekádě jejich trvání na příkladu a podmínkách Brněnského kraje prokázala relativní stabilitu prvních JZD, zakládaných nejvzdělejšími dělníky a drobnými rolníky, převážně členy KSČ, na principu dobrovolnosti. Tato JZD prošla organickým vývojem od předúnorového nevýrobního družstevnictví postupně přes nižší typy JZD k vyšším.

Uvedené rozdíly v sociálním složení členů JZD v pohraničí a ve vnitrozemí ovlivnily tempo kolektivizace ve vnitrozemských a pohraničních okresech.

Proces združstevňování zemědělství byl úspěšně dovršen ve IV. etapě při zvýšení tržní produkce, zabezpečení trhu potravinami a zvýšení životní úrovně zemědělského obyvatelstva. Právě na historii združstevňování Brněnského kraje prokázal autor, že pozitivní rysy združstevňovacího procesu vysoce převážily dílčí chyby a jednotlivé deformace.

Autorovy závěry dokumentuje soubor srovnávacích statistických tabulek: o rozvoji JZD v Brněnském kraji, stupni združstevňování, sociální struktuře zemědělských závodů sdružených v JZD, výrobních a ekonomických ukazatelích i o vývoji mechanizace.

Správnost autorových rozborů a závěrů však dotvrdil především další úspěšný rozvoj JZD. Lze si jen přát vznik dalších analogických krajských historických monografií období socialistické přestavby československého zemědělství, které by přispěly k dalšímu prohloubení poznání tohoto významného historického období.

Ing. PhDr. Jaroslava Honcová, CSc.